

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми: **«Формування у майбутніх учителів початкової школи здатності до професійного саморозвитку»**

Виконала: здобувач вищої освіти
освітнього ступеня «магістр»
РО1-М19z
спеціальності 013 Початкова освіта
Опасць Ірина Михайлівна

Керівник: **Лебідь І.Ю.**,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент: **Гудима Н.В.**,
кандидат філологічних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	7
1.1 Змістова сутність основних понять дослідження.....	7
1.2 Формування здатності до професійного саморозвитку вчителя як педагогічна проблема	16
1.3 Психолого-педагогічні аспекти формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів.....	20
Висновок до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ	32
2.1 Прийоми формування здатності до саморозвитку студентів у закладах вищої освіти.....	32
2.2 Засоби формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи.....	46
2.3 Критерії та показники сформованості здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи.....	58
Висновок до розділу 2	67
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	70
3.1 Мета та завдання основних етапів експериментального дослідження.....	70
3.2 Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	72
Висновок до розділу 3	87
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ	101

ВСТУП

Сучасними гуманістичними пріоритетами вищої педагогічної освіти зумовлюється розвиток суб'єктності педагогів, їх самостійності, творчої активності, посилення відповідальності за професійний саморозвиток. Визначною роллю самоактивності педагога в досягненні вершин педагогічної майстерності, творчості, професіоналізму актуалізується питання організації методичної роботи на всіх освітніх рівнях. Особливої актуальності ці питання набувають серед вчителів початкової школи, від рівня професіоналізму яких залежить доля держави в цілому. Зусилля сучасних перетворень в освіті України спрямовані на вироблення та реалізацію нових теоретичних і практичних основ розбудови освітнього середовища, здатного до саморегуляції відповідно до викликів суспільного розвитку.

Педагогічна освіта має перетворитися на розвивальне середовище, в якому майбутні вчителі набувають необхідних професійних компетентностей, формують уміння самостійно оволодівати новими знаннями впродовж майбутньої професійної діяльності та самостійно розвивати необхідні педагогічні якості. Фахова підготовка майбутнього вчителя початкових класів у закладі вищої освіти має стати реальною основою і гарантією забезпечення його успішності в професії. Актуальною є проблема переходу від установки на розвиток студента до установки на формування його здатності до саморозвитку у майбутній професійній діяльності. Важливого значення набуває належний культурно-особистісний розвиток майбутнього вчителя початкових класів, що уможливорює глибоке ціннісно-вмотивоване ставлення до виконання професійних обов'язків і наполегливий пошук шляхів розв'язання актуальних освітньо-виховних завдань.

У контексті нашого дослідження особливе значення мають психолого-педагогічні аспекти формування готовності до професійної діяльності (І. Бех [6], Л. Виготський [9], О. Газман [13], Г. Звенигородська [12], В. Зінченко [31], О. Киричук [33], Л. Кулікова [41], А. Маслоу [46], В. Рибалка [64] та ін.); педагогічні дослідження проблеми самовдосконалення та саморозвитку вчителя (Л. Зязюн [32], Л. Мітіна [51], М. Монтессорі [55], О. Пехота [60], Г. Селевко [69],

В. Сухомлинський [74] та ін.); теоретико-методологічні основи професійної підготовки майбутнього вчителя (О. Акімова [2], С. Гончаренко [16], Р. Гуревич [19], А. Коломієць [36], Г. Тарасенко [76], та ін.).

Аналітичний огляд наукової педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що складний і багатоаспектний характер проблеми професійного саморозвитку фахівця приваблює багатьох науковців, як в Україні так і за її межами.

Наукові розвідки українських дослідників зосереджувалися на формуванні потреби майбутніх педагогів у творчому саморозвитку (В. Фрицюк [78]), проектуванні Я-концепції творчого саморозвитку студентів на основі змісту навчання педагогічних дисциплін (Н. Гузій), педагогічних умовах професійно-творчого саморозвитку майбутнього вчителя (В. Лозовий [43]), педагогічних технологіях творчого саморозвитку студентів у процесі педагогічної практики (Г. Медяник), формуванні готовності до професійного саморозвитку майбутніх педагогів-музикантів (П. Харченко), майбутніх учителів математики (С. Соколовська), майбутніх учителів мистецьких спеціальностей (Н. Чорна) та інших. У науковому дослідженні В. Фрицюк [78] визначені теоретичні і методичні засади науково-методичної системи підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку та запропоновано технологію, що має забезпечити підвищення рівня їхньої готовності до такого саморозвитку.

Підсумовуючи можна стверджувати, що сучасна система фахової підготовки майбутнього вчителя початкової школи в закладах вищої освіти знаходиться на етапі вдосконалення та оновлення завдяки перетворенням, що відбуваються в системі освіти України. Не втрачає актуальності пошук резервів якісного покращення умов фахової підготовки вчителя початкової школи, з урахуванням сучасних цінностей в освіті. Нові орієнтири проявляються в різних напрямках: у побудові системи неперервної освіти, реалізації нових підходів при корекції цілей та вдосконаленні змісту освіти, активному використанні нових педагогічних технологій. За таких умов дослідження проблем формування необхідних здатностей майбутніх учителів початкової школи не втрачають своєї актуальності.

Отже, нагальна потреба українського суспільства у різнобічно розвиненому

вчителів, здатному до професійного саморозвитку, а також зумовлена цим потреба закладів вищої освіти у реалізації науково обґрунтованих рекомендацій, щодо формування такої здатності майбутнього вчителя початкової школи, спричинили вибір теми дослідження **«Формування у майбутніх учителів початкової школи здатності до професійного саморозвитку»**.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці на основі розробленої моделі формування здатності до професійного саморозвитку в майбутніх учителів початкової школи.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи.

Відповідно до поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Вивчити та узагальнити психолого-педагогічні джерела з проблеми формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи.

2. З'ясувати критерії, показники та рівні сформованості здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи.

3. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність організаційно-педагогічних умов формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи.

4. Запропонувати модель формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи на основі класичних та сучасних досліджень в галузі педагогіки та психології.

Для досягнення поставленої мети в роботі були використані такі загальнонаукові **методи дослідження**: метод теоретичного узагальнення, якісного аналізу та синтезу – для уточнення змісту понять: здатність до професійного саморозвитку, основи професійного саморозвитку вчителя; системного аналізу – для визначення теоретичних засад формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи; емпіричні (анкетування, спостереження,

співбесіди, узагальнення позитивного педагогічного досвіду, педагогічний експеримент) – для визначення показників і рівнів сформованості здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів; анкетування для діагностики та поточного аналізу успішності експериментальної роботи; педагогічний експеримент для перевірки ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов формування здатності до професійного саморозвитку в майбутніх учителів початкової школи.

Значимість дослідження полягає в тому, що дає можливість використати його результати при розробці лекційних курсів з педагогіки, педагогіки вищої школи, педагогічної психології, психології вищої школи, при створенні узагальнюючих робіт з педагогічної освіти. Дану роботу можна також широко використовувати в практичній роботі вчителів загальноосвітніх шкіл тощо.

Таким чином, вибір **теми нашого дипломного дослідження** обумовлений актуальністю **«Формування у майбутніх учителів початкової школи здатності до професійного саморозвитку»**

Матеріали дипломної роботи обговорювалися: на II Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання» (м. Кам'янець-Подільський), тема доповіді «Формування здатності майбутнього вчителя до ефективної професійної діяльності»; під час Всеукраїнського круглого столу «Формування національно-культурної ідентичності особистості у викликах часу» і квесту «Я люблю Україну» (м. Кам'янець-Подільський), тема доповіді «Педагогічні засади формування основ професійного самовдосконалення майбутніх учителів початкової школи»; на науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2019-2020 навчальному році (вересень, 2020 року, м. Кам'янець-Подільський, тема доповіді «Теоретичні аспекти формування основ професійного саморозвитку майбутніх учителів»), а також у НВК №14 (м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька область).

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

ВИСНОВКИ

У науковому дослідженні теоретично обґрунтовано новий підхід до розв'язання проблеми формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи у ЗВО, що підтверджується експериментальною перевіркою. Результати дослідження дали можливість сформулювати такі висновки:

1. Теоретичний аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури дозволив визначити професійний саморозвиток вчителя як цілеспрямований процес розвитку власних особистісних і професійних якостей, заснований на взаємодії внутрішніх і, свідомо сприйнятих зовнішніх факторів, та спрямований на підвищення рівня професійної компетентності.

З'ясовано, що професійна самоосвіта майбутнього вчителя (цілеспрямована самостійна діяльність з удосконалення наявних і придбання нових професійно значимих знань) є необхідною складовою його професійного самовдосконалення (свідома діяльність майбутнього вчителя, спрямована на підвищення рівня професійної компетентності), яка, в свою чергу, є складовою професійного саморозвитку майбутніх учителів (процес якісних змін майбутнього педагога, які характеризуються вдосконаленням та оновленням його професійних якостей).

Професійний саморозвиток майбутніх учителів варто розглядати як складний багатокомпонентний процес, що залежить від багатьох чинників, визначальними серед яких є професійне самопізнання, професійна самоосвіта та професійне самовдосконалення.

Основи професійного саморозвитку майбутнього вчителя початкової школи визначено як певну систему показників здатності майбутніх учителів до тих видів діяльності, сформованість яких має забезпечити ефективність процесу професійного саморозвитку.

Здатність майбутнього вчителя початкової школи до професійного саморозвитку розуміється як важлива складова сформованості його професійних компетентностей, результат фахової підготовки у ЗВО, що полягає у сформованості основ професійного саморозвитку вчителя.

2. У дослідженні визначені й обґрунтовані критерії сформованості в майбутніх учителів початкової школи здатності до професійного саморозвитку: критерій загальної здатності студента до особистісного саморозвитку (показники: розвинене логічне і критичне мислення; володіння навичками планування, проектування; пізнавальна активність; уміння використати набуті знання у практичній діяльності); критерій здатності студента до вдосконалення власної діяльності (показники: здатність до осмислення та оцінювання власних можливостей з подолання утруднень, проблем; уміння оцінювання результатів своєї діяльності; уміння використовувати прийоми удосконалення власної діяльності; здатність отримати необхідну інформацію шляхом самостійного опрацювання джерел; здатність до визнання помилок та корекції власної діяльності); критерій здатності майбутнього вчителя до вдосконалення професійних якостей (показники: усвідомлення необхідності розвиватися в професії; володіння системними професійними знаннями; здатність аналізувати та порівнювати досвід педагогічної діяльності); критерій здатності до ефективної самостійної діяльності з метою професійного зростання (показники: ефективність самостійної пізнавальної діяльності; здатність до самопостереження та самоаналізу; знання про джерела, форми та способи самоосвіти вчителя); критерій здатності до реалізації технології професійного саморозвитку (показники: сукупність знань про професійний саморозвиток вчителя; розуміння методів і прийомів професійного саморозвитку вчителя; здатність самостійно визначити мету та завдання власного професійного саморозвитку; здатність самостійно виокремити етапи власного професійного саморозвитку; уміння самостійно підібрати доцільні методи та засоби саморозвитку).

З'ясовані й експериментально перевірені рівні сформованості здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи: високий, достатній, середній і низький.

3. Визначено й теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи: стимулювання мотивації до професійного саморозвитку; вдосконалення

методів та прийомів організації самостійної пізнавальної діяльності студентів; оволодіння студентами прийомами і засобами професійного саморозвитку; створення праксеологічного середовища. Розроблено модель формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи, що включає систематизовані та логічно взаємопов'язані принципи, методи та прийоми формування необхідної якості у студентів. Ключове значення для ефективності процесу формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи має дотримання принципів: активності, самостійності, послідовності, добровільності. Доведено, що вказані нами організаційно-педагогічні умови забезпечують позитивну динаміку сформованості показників здатності до професійного саморозвитку в майбутніх учителів початкової школи за усіма критеріями. Результати дослідно-експериментальної роботи підтвердили, що самоспостереження, самооцінка, моделювання навчальних ситуацій, обмін досвідом, бесіди, дискусії, вивчення позитивного педагогічного досвіду, інтерактивні методи, метод проектів є ефективними методами формування здатності майбутніх учителів початкової школи до професійного саморозвитку. До ефективних прийомів формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи відносимо: «Оціни себе», «Відстрочена відгадка», «Втримай власну позицію», «Навчаючи, учись», «Поясни нове», «Спіймай помилку», «Часових обмежень», «Шпаргалки», «Найкраще завдання», «Рефлексія власної діяльності» та інші. Ефективними формами формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи визначено ділові ігри, захист проектів, спеціально організовані самостійна робота та педагогічна практика, участь у конференціях, методичних об'єднаннях викладачів, обговорення актуальних питань в професійно-орієнтованих чатах тощо. Ефективність організаційно-педагогічних умов та моделі формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи доведена результатами педагогічного експерименту, позитивними відгуками викладачів і майбутніх учителів, які брали участь в експерименті.

4. Основні рекомендації щодо використання науково-методичного

забезпечення формування здатності до професійного саморозвитку в майбутніх учителів початкової школи конкретизовані на прикладі навчання на педагогічному факультеті Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Результати педагогічного експерименту підтвердили ефективність запропонованої моделі, яка забезпечує належну результативність процесу формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки. Так в експериментальній групі на 14 % зросла кількість студентів з високим рівнем сформованості показників здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи, на 16,1 % зросла кількість студентів з достатнім рівнем, на 5,2 % зменшилася кількість студентів з середнім рівнем, на 13,4 % зменшилась кількість студентів з низьким рівнем і на 11,5 % зменшилась кількість студентів, у яких був відсутній будь-який рівень.

Результати дослідження не вичерпують усіх аспектів проблеми формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи, що зумовлено сучасними тенденціями інноваційного розвитку вищої педагогічної освіти. Ці аспекти вмотивовують доцільність подальших наукових досліджень за такими перспективними напрямками, як організація психолого-педагогічного супроводу формування здатності майбутніх учителів до професійного саморозвитку; а також удосконалення методики формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи на основі використання найсучасніших інноваційних технологій освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Pascal C. Praxis, Ethics and Power: Developing Praxeology as a Participatory Paradigm for Early Childhood Research // *European Early Childhood Education Research Journal*. 2012. № 20(4). P.477- 492.
2. Акімова О. В. Теоретико-методичні засади формування творчого мислення майбутнього вчителя в умовах університетської освіти: монографія. Вінниця : Балюк І. Б. , 2007. 351 с.
3. Алфімов В. М. Розробка і реалізація програми індивідуального розвитку і саморозвитку творчої особистості ліцеїста // *Рідна школа*. 2005. № 5. С. 26-29.
4. Андрущенко В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть: спроба прогностичного аналізу // *Вища освіта України*. 2001. №1. С.11-17.
5. Балл Г. О. Про психологічні засади формування готовності до професійної праці // *Психолого-педагогічні проблеми професійної освіти : науково-методичний збірник /ред. кол.: І. А. Зязюн та ін. Київ, 2012. С. 95-105.*
6. Бех І. Д. Стадії професійної готовності вчителя // *Освіта*. 2004. № 11 (листопад). С. 7-9.
7. Білоусова Л. І., Кисельова О. Б. Формування компетентності самоосвіти майбутнього вчителя у навчальному процесі сучасного педагогічного університету // *Зб. наук. праць Кам'янець-Подільського нац. ун-ту імені Івана Огієнка. Серія педагогічна. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 16. С. 9-12.*
8. Будник О. Б. теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності // *Теорія і методика професійної освіти. Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2015. 152 с.*
9. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Москва : Педагогика, 1996. 640 с.
10. Виготський Л. С. Собр. соч. В 6-ти т.,Т.1. Москва : Педагогика, 1982. 487 с.
11. Вульфів Б. З., Харькин В. Н. Педагогика рефлексии : Взгляд на профессиональную подготовку учителя. Москва : Магистр, 2002. 325 с.
12. Гаєвець Я. С. Підготовка майбутніх учителів до навчання математики молодших школярів // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у*

підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2012. Вип. 33. С. 273-276. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sitimn_2012_33_54

13. Газман О. С. Педагогическая поддержка детей в образовании как инновационная проблема // Новые ценности образования: десять концепций и эссе. Москва : Инноватор, 2002. 58 с.

14. Готтинг В. В. Подготовка педагога профессионального обучения на основе компетентностного подхода // Материалы международной научно-практической конференции «Инновации и подготовка научных кадров высшей квалификации в Республике Беларусь и за рубежом» / Под ред. И. В. Войтова. Минск : ГУ «БелИСА», 2008. 316 с.

15. Глузман Н. А. Система формування методико-математичної компетентності майбутніх учителів початкових класів // Теорія і методика професійної освіти. Луганськ, 2011. 44 с.

16. Гончаренко С. У. Методологічні знання як виявлення фундаменталізації професійної підготовки вчителя // Шлях освіти. 2007. № 3. С. 2-8.

17. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ. Либідь, 1997. 375с.

18. Гузій Н. В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога. Монографія. Київ, 2007. 577 с.

19. Гуревич Р. С. Інтеграція наукових знань у підготовці майбутнього вчителя технологій // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки: реалії та перспективи: [збірник наукових праць] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 51. С. 97-103.

20. Дворникова Е. И. Культура как базис формирования культурной идентичности и толерантности личности в процессе изучения гуманитарных дисциплин : [монография]. СПб. : Наука, САГА, 2009. 400 с.

21. Демченко І. І. Алгоритм квазіпрофесійної підготовки майбутнього вчителя початкових класів до роботи в умовах інклюзивної освіти // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2013. № 45. С. 40-49.

22. Деркач А. А. Акмеология – наука о путях достижения вершин профессионализма. Москва, 1993. 267 с.
23. Дубаков А. В. Формирование коммуникативной компетентности студентов педвуза посредством ситуативных задач: автореф. дисс. на соискание уч. ст. канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». Магнитогорск, 2009. 24 с.
24. Дубяга С. М. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до педагогічної імпровізації [Текст] // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 21 с.
25. Дудікова Л. В. Формування готовності до професійного самовдосконалення у майбутніх лікарів: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2011. 22 с.
26. Душков Б. А. Психология труда, профессиональной, информационной и организационной деятельности: словарь. 3-е издание. Москва : Академический проект : Фонд «Мир», 2005. 848 с.
27. Загнибіда Р. П. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутнього менеджера туризму в позааудиторній діяльності // «Методичний пошук»: збірник наукових праць за матеріалами I Всеукраїнської дистанційної науково-практичної конференції, м. Вінниця, 16 березня 2017 р. : Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2017. С.199-201.
28. Зайченко І. В. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів. Чернігів, 2003. 528 с.
29. Звенигородская Г. П. Методологические и общетеоретические основы рефлексивного образования учащихся как процесс саморазвития. Хабаровск: Изд-во ХГПУ, 2000. 129 с.
30. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании: авторская версия. Москва : Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 40 с.

31. Зінченко В. П. Готовность к мысли // В кн.: Теория и практика развивающего образования в школе В. В. Давыдова : По материалам Юбилейной конференции, посвященной 75-летию В. В. Давыдова. Москва : Научный мир, 2007. С. 65-85.
32. Зязюн Л. І. Саморозвиток особистості в освітній системі Франції : Монографія. Київ; Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2006. 386 с.
33. Киричук О. В. Народження та зростання духовної особистості: теорія, діагностика, тренінг : навч.-метод. посіб. Ун-т менедж. освіти, Ін-т обдар. дитини АПН України. Київ, 2008. 87 с.
34. Козинець В. П. Культура творчого саморозвитку особистості : навч. пос. для студ. вузів; [Нац. металург. акад. України та ін.]. Д. : Системні технології, 2002. 104с.
35. Ковальчук Н. П. Роль професійного самовдосконалення особистості студентської молоді педагогічного коледжу [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.rusnauka.com/PNR_2006/Pedagogica/6_koval_chuk%20n.p.,.doc.htm
36. Коломієць А. М. Теоретичні та методичні основи формування інформаційної культури майбутнього вчителя початкових класів. Посібник. Вінниця. 2007. 40 с.
37. Коренева А. В. Коммуникативно-ситуативные задачи как средство обучения речевой деятельности: [монографія] // Мурманск : МОИПКРО, 2005. 118 с.
38. Коробейнік В. А. Визначення критеріїв та рівнів сформованості професійного самовдосконалення вчителів фізичної культури [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.rusnauka.com/18_ADEN_2013/Pedagogica/2_141829.doc.htm
39. Кузьмина Н. В. Акмесинергетический подход в образовании // Акмеология развития : сб. статей. СПб., 2006. С.7-22.
40. Кузьмина Н. В. Способности, одаренность, талант учителя. Л. : Знание, 1985. 32с.
41. Куликова Л. Н. Саморазвитие личности: психолого-педагогические основы: учеб. пособие. Хабаровск, ХГПУ, 2005. 320 с.
42. Куцевол О. М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури. Монографія. Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ : Б.в., 2007. 144 с.

43. Лозовий В. О. Саморозвиток особистості у філософській рефлексії та соціальній практиці. Монографія. Харків : Право, 2006. 256 с.
44. Маралов В. Г. Основы самопознания и саморазвития. Москва : Издательский центр «Академия», 2004. 256 с.
45. Маркова А. К. Психология профессионализма. Москва : Фонд «Знание», 1996. 312 с.
46. Маслоу А. Самоактуализация. Психология личности. Москва : Изд-во МГУ, 1982. С. 108-117.
47. Матієнко О. С. Толерантність: введення в проблему. Вінниця : ВДАУ, 2006. 40 с.
48. Матяш О. І. Удосконалення професійної підготовки вчителя математики в умовах компетентнісного підходу // Международный научный журнал Acta Universitatis Pontica Euxinus. Специальный выпуск. Варна, 2015. С. 241-246.
49. Мельничук І. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://refdb.ru/look/3629508.html>
50. Методологія наукової діяльності: навч. посіб. /Д. В. Чернілевський, О. М. Гандзюк, В. І. Захарченко, І. М. Козловська та інші. Київ : Вид-во ун-ту «Україна», 2008. 478 с.
51. Митина Л. М. Личностное и профессиональное саморазвитие человечества в новых социально-экономических условиях // Вопросы психологии. 1997. № 4. с. 28.
52. Митина Л. М. Учитель как личность и профессионал (Психологические проблемы). Москва : Дело, 1994. 215 с.
53. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка: навчальний посібник. 5-є вид., доповнене і переробл. Київ, 2007. 656 с.
54. Морозов А. В. Креативная педагогика и психология : учеб. пособ. Москва : Академический проект, 2004. 560 с.
55. Монтессори М. Развитие потенциальных возможностей человека. / Пер. с англ. Д. Смоляковой // Бюллетень МАМА. 1993. № 2, 3, 5.
56. Ничкало Н. Г. Неперервній професійній освіті – педагогічні кадри нової генерації [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://refdb.ru/look/3629508.html>

57. Новая философская энциклопедия : в 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-науч. фонд ; науч.-ред. совет: В. С. Степин (пред.), А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин, А. П. Огурцов [и др.]. Москва : Мысль, 2010. Т. 1. 743 с.
58. Новий словник іншомовних слів: близько 40000 сл. і словосполучень / Л. І. Шевченко, О. І. Ніка, О.І.Хом'як, А.А.Дем'янюк. Київ : АРІЙ, 2008. 672 с.
59. Петрук В. А. Теоретико-методичні засади формування базових професійних компетенцій у майбутніх фахівців технічних спеціальностей // Е-журнал «Педагогіка і наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку» Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2008. 36 с.
60. Пехота О. М. Індивідуальність учителя : теорія і практика: навчальний посібник. Миколаїв: Іліон, 2011. 272 с.
61. Психологічні особливості студентського віку. На допомогу кураторам. Вип. 3 / [уклад. : Л. М. Яворовська, Р. Ф. Камишнікова, О. Є. Поліванова, С. Г. Яновська, С. М. Куделко]. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 88 с.
62. Психологія : підручник. 5-те вид., стереотип. / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та інші. Київ : Либідь, 2005. 560 с.
63. Ратушинська А. С. Формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя початкових класів. Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.rusnauka.com/18_ADEN_2013/Pedagogica/2_141829.doc.htm.
64. Рибалка В. В. Визначення поняття психологічної культури особистості у міждисциплінарному контексті // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. : в 2-х ч. Київ-Вінниця : ДОВ Вінниця, 2004. Ч. 1. С. 94-101.
65. Романишина О. Я. Теоретичні і методичні основи формування професійної ідентичності майбутніх учителів засобами інформаційних технологій // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2012. Вип. 33. С. 273-276..
66. Савченко О. П. Компетентнісний підхід у сучасній вищій школі // Е-журнал «Педагогіка і наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку». 2010. С. 16-23.
67. Сацков Н. Я. Практический менеджмент. Методы и приемы деятельности

руководителя. Донецк : Сталкер, 1998. 448 с.

68. Себало Л. І. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до самоосвітньої діяльності // Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. Вип. 14. С. 265-269.

69. Селевко Г. К. Технология саморазвития личности // Воспитание школьников. 2002. № 4. С. 9-18.

70. Солдатова Г. У. Жить в мире с собой и другими: Тренинг толерантности для подростков. Москва : Генезис, 2000. 125 с.

71. Сисоєва С. О. Проблеми неперервної професійної освіти: тезаурус наукового дослідження: наук. видання. Київ : Вид. Дім «ЕКМО», 2010. 362 с.

72. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : Підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

73. Сідун М. М. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи засобами навчальних ситуацій : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2013. 20 с.

74. Сухомлинський В. О. Сто порад учителю // Вибр. твори : в 5 т. Київ, 1976-1977.

75. Сухомлинська О. В. Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України // Шлях освіти. 1998. № 3. С. 2-5.

76. Тарасенко Г. С. Педагогічна евристика в системі фахової підготовки вчителя початкових класів // Сучасні інформаційні технології навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Київ; Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2007. Вип. 14. С. 431-435.

77. Фонарев А. Р. Психологические особенности личностного становления профессионала. Москва : из-тво НПО «МОДЕК», 2005. 560 с.

78. Фрицюк В. А. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Вінниця, 2017. 40 с.

79. Фуштей О. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізики засобами мультимедіа: давтореф. дис. канд. пед. наук: [спец.] 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Вінниця, 2012. 20 с.

80. Хуторской А. В. Ключевые компетенции и образовательные стандарты [Электронный ресурс]. Режим доступа до статті : <http://www.eidos.ru/journal/2002/0423.htm>
81. Чинкина Н. Ш. Педагогические основы стимулирования мотивации творческого саморазвития учителя. Казань : Изд-во КГУ, 2000. 360 с.
82. Шадриков В. Д. Деятельность и способности. Москва : Логос, 1994. 315 с.
83. Штифурак В. Є. Соціально-педагогічні основи виховної роботи зі студентською молоддю: монографія. Вінниця: Вид-во- друкарня «Діло», СПД Данилюк В.Г., 2007. 565 с.
84. Шустова Н. Ю. Критерії та показники сформованості основ професійного самовдосконалення майбутніх учителів початкової школи // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. праць. Вип. 43. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2015. С. 520-525.
85. Шустова Н. Ю. Психолого-педагогічні засади формування основ професійного самовдосконалення майбутніх учителів початкової школи // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. праць. Вип. 46. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 346-349.
86. Шустова Н. Ю. Формування здатності майбутнього вчителя до ефективної професійної діяльності // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. праць. Вип. 47. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016.